

Ilona Żeber-Dzikowska,
Elżbieta Buchcic,
Lesława Nowak¹

Kształcenie kompetencji podczas realizacji zajęć z dydaktyki biologii warunkiem prawidłowego przygotowania studentów do zawodu nauczyciela

„Nawet najlepsze wykształcenie nie czyni jeszcze nauczyciela doskonałym, stać się nim może dopiero w toku pracy zawodowej, o ile poddaje się procesowi doskonalenia zawodowego, a więc ustawicznego kształcenia”

(Okoń, 1989)

Zmiana systemu edukacji a także oczekiwania zmieniającego się świata wymagają trafnego określenia zadań dla systemu kształcenia nauczycieli. Konieczne są zmiany polegające na przygotowaniu nauczycieli nie tylko o wysokich kompetencjach zawodowych, ale na przygotowaniu ich do wielu zupełnie nowych profesjonalnych działań. Innymi słowy, jak trafnie ujął to Denek (1998), chodzi o nauczycieli jako praktyków odkrywających sposoby doskonalenia swojej pracy, traktujących kształcenie jako proces, podczas którego można uczyć się, jak doskonalić własne nauczanie. Według Bereźnickiego (1999) nowoczesny nauczyciel to rozumny, myślący, nowatorski praktyk. Autor zdecydowanie podkreśla znaczenie wykorzystania w praktyce zdobytej wiedzy.

Nauczyciel w nowoczesnej szkole musi być wrażliwy na potrzeby uczniów, dawać im poczucie bezpieczeństwa, chronić przed szorstką krytyką, nieść wielokierunkową pomoc oraz zachęcać do odpowiedzialności i wzajemnego szacunku w klasie. Musi być bardzo blisko społeczności uczniów, by decyzje, które podejmuje, trafiały do uczniów i były przez nich akceptowane (Pachociński, 1999). Autor ten zauważa, że w nowym modelu oświaty nauczyciel przestaje powoli pełnić główną rolę w zakresie przekazywania wiedzy. Staje się bardziej diagnostykiem, specjalistą w zakresie pomocy naukowych i konsultantem, by w rezultacie pełnienia tych różnych ról mieć wzrastający wpływ na wywoływanie zmian w uczniach, w wyniku tworzenia nowego środowiska nauki opierającej się na zasadach współdziałania.

Ciągłe interpretowanie środowiska pozwala nauczycielowi na krytyczne spojrzenie na własne działanie pedagogiczne i poszukiwanie dróg rozwoju w dążeniu do podno-

¹ Ilona Żeber-Dzikowska, dr, Elżbieta Buchcic, dr, Lesława Nowak, dr – Zakład Dydaktyki Biologii i Ochrony Środowiska, Instytut Biologii Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach.

szenia jakości własnej pracy i spełniania życiowych planów zawodowych. (Jagodzińska 2005)

Absolwent studiów wyższych specjalności nauczycielskiej to pedagog przygotowany do kompleksowej realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych wynikających z zatrudnienia w charakterze nauczyciela na poszczególnych etapach nauczania w różnych typach szkół. Absolwent szkoły wyższej podejmując pracę w zawodzie powinien potrafić:

- w sposób kompetentny przekazywać nabytą wiedzę oraz samodzielnie ją pogłębiać i aktualizować, a także integrować z innymi dziedzinami nauk,
- dokonywać transferu wiedzy nabytej podczas studiów na odpowiedni poziom edukacyjny uwzględniając możliwości i predyspozycje uczniów (tj.) dostosowywać informacje merytoryczne do wieku, zdolności percepcyjnych dzieci i młodzieży,
- prawidłowo prowadzić różnorodne zajęcia edukacyjne pod względem merytorycznym i metodycznym,
- rozbudzać zainteresowania poznawcze oraz wspierać rozwój intelektualny uczniów poprzez umiejętny dobór metod,
- skutecznie badać i oceniać osiągnięcia uczniów i rezultaty własnej pracy,
- wdrażać metody i narzędzia pomiaru dydaktycznego w celu mierzenia jakości pracy szkoły,
- wykorzystywać technologie informatyczne i komunikacyjne w nauczaniu i własnym rozwoju zawodowym,
- ciągle doskonalić swoje umiejętności w ramach rozwoju zawodowego i realizacji zadań wynikających z obowiązków nauczyciela przedmiotu i wychowawcy,
- pełnić funkcje wychowawcze i opiekuńcze, indywidualizować proces nauczania i zaspokajając szczególne potrzeby edukacyjne uczniów,
- praktycznie zastosować wiedzę z psychologii i pedagogiki wspierającej wszechstronny rozwój ucznia,
- organizować życie społeczne na poziomie klasy, szkoły i środowiska lokalnego, współpracować z innymi nauczycielami, rodzicami i społecznością lokalną.

Ponadto należy zwrócić również szczególną uwagę przygotowując przyszłych nauczycieli w szkołach wyższych na kulturę języka, a także na jego emisję głosu prowadząc odpowiednie zajęcia w tym zakresie w celu osiągnięcia oczekiwanego efektu.

Aby w pełni osiągnąć opracowane przez MEiN standardy kształcenia dostosowane do wymogów Unii Europejskiej absolwent szkoły wyższej winien posługiwać się co najmniej jednym językiem obcym wykorzystując go w praktyce szkolnej. Zasadnym byłoby zwrócenie szczególnej uwagi na aktywniejsze przygotowanie studentów do umiejętnego zastosowania języka obcego w sytuacjach typowych i nowych z którymi może spotkać się przyszły nauczyciel w dobie globalizacji.

Współczesna szkoła wymaga nie tylko kompetencji w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ale także umiejętności konstruowania narzędzi pomiaru dydaktycznego służących do mierzenia jakości pracy szkoły. Wnikliwa analiza uzyskanych danych winna być podstawą do opracowania programów naprawczych dotyczących obszarów działalności szkolnej i pozaszkolnej o najwyższej efektywności. Aby sprostać temu zadaniu należy uświadomić przyszłym nauczycielom konieczność ciągłego doskonalenia zawodowego, które obejmuje doksztalcanie poprzez

aktywne uczestnictwo w różnych formach i szkoleniach, warsztatach, spotkaniach, kursach i studiach podyplomowych organizowanych przez różne placówki oświatowe. Należy uwzględnić również ogromną rolę samoedukacji prowadzonej indywidualnie lub w ramach Wewnątrzszkolnego Doskonalenia Nauczycieli (WDN).

Nabyta w trakcie studiów wiedza w zakresie psychologii i pedagogiki powinna przygotować przyszłego nauczyciela do pełnienia roli wychowawcy, którego praca wymaga nie tylko opracowania projektów działań w tym zakresie, ale również kreowania tych przedsięwzięć na poziomie klasy i szkoły poprzez uspołecznienie wychowanków i zaangażowanie do współpracy rodziców, społeczności lokalnej oraz instytucji wspierających rozwój szkoły. Naczelnym zadaniem uczelni jest szeroko pojęta działalność edukacyjna, a więc przygotowywanie nowoczesnej wszechstronnie wykształconej kadry nauczycieli, poszerzanie kwalifikacji pracowników oświaty a także prowadzenie prac badawczych w wielu dyscyplinach nauki. Szkoły wyższe od początku aktywnie uczestniczą w wprowadzanej w naszym kraju reformie edukacji, dostosowując programy studiów do wymagań stawianych przez nowy system edukacji oraz wyznaczone standardy nauczania.

W przypadku Akademii Świętokrzyskiej im. J. Kochanowskiego w Kielcach celem kształcenia jest przygotowanie studentów do przyszłej pracy w zawodzie nauczyciela, poprzez zapoznanie studentów z podstawą programową kształcenia ogólnego, konstruowaniem programów własnych i autorskich, praktycznym opracowywaniem celów szczegółowych do poszczególnych zajęć, edukacyjnych.

Poniżej przedstawiono ogólne treści kształcenia wdrażane podczas prowadzonych wykładów, ćwiczeń i konwersatoriów:

- Dydaktyka biologii jako dyscyplina naukowa.
- Światowe kierunki w nauczaniu-uczeniu się biologii i ochrony środowiska.
- Międzynarodowe rekomendacje dla nauczania biologii.
- Możliwości doksztalcania się i doskonalenia zawodowego nauczyciela biologii.
- Zadania zawodowe nauczyciela biologii i ochrony środowiska.
- Cele, metody i strategie nauczania-uczenia się biologii i ochrony środowiska.
- Zasady nauczania i środki dydaktyczne stosowane na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych.
- Program nauczania a podstawy programowe.
- Pracownia biologiczna, ogród szkolny – organizacja i modernizacja.
- Zeszyt przedmiotowy i inne formy dokumentacyjne.
- Typ lekcji.
- Ocena, kontrola i korekta oraz ewaluacja osiągnięć uczniów.
- Standardy i normy wymagań. Kryteria ocen.
- Autorskie programy edukacji biologicznej.
- Innowacje pedagogiczne nauczyciela biologii.
- Propedeutyczne nauczanie treści biologicznych.
- Nauczanie systematyczne biologii z higieną i ochroną środowiska.
- Transfer wiedzy biologicznej z poziomu akademickiego na poziom szkoły podstawowej, gimnazjum i ponadgimnazjalny.
- Przygotowanie uczniów do sprawdzianów, egzaminów i nowej matury jako egzaminów zewnętrznych na różnych etapach edukacyjnych.
- Specyfika nauczania-uczenia się biologii i ochrony środowiska w szkole średniej.
- Kształtowanie zainteresowań i rozwijanie uzdolnień uczniów w zakresie biologii.

- Możliwości podwyższania efektów nauczania biologii i ochrony środowiska.
- Uwarunkowania osiągnięć uczniów i nauczyciela w realizacji podstawy programowej w oparciu o program nauczania.
- Projekty dydaktyczne podstawą zajęć pozalekcyjnych w kształceniu przyrodniczym i biologicznym.

Podczas prowadzonych zajęć konwersatoryjnych studenci nabywają następujące umiejętności:

- analizowania podstawy programowej na poszczególne etapy edukacyjne; oraz programy nauczania zatwierdzone przez MENiS pod kątem spełniania określonych kryteriów,
- opracowania scenariuszy, konspektów oraz innych materiałów dydaktycznych niezbędnych do prowadzenia różnorodnych zajęć edukacyjnych oraz sposobów ich ewaluacji,
- proponowania różnorodnych rozwiązań metodycznych do pracy z uczniem podczas zajęć,
- porównywania podręczników różnych autorów pod kątem spełnianych funkcji dydaktycznych,
- przygotowywania scenariuszy projektów edukacyjnych do realizacji z różnymi grupami dzieci i młodzieży,
- konstruowania testów zgodnie z zasadami pomiaru dydaktycznego,
- ustalania norm wymagań do poszczególnych poziomów,
- wykorzystywania najbliższego terenu do prowadzenia zajęć dydaktyczno-wychowawczych,
- zaplanowania, praktycznego przygotowania i przeprowadzenia doświadczenia i eksperymentów w oparciu o program nauczania,
- opracowania programu współpracy z różnymi instytucjami działającymi na rzecz edukacji środowiskowej.

Dużą rolę w nabywaniu praktycznych umiejętności do prowadzenia zajęć edukacyjnych przywiązuje się do praktyk pedagogicznych śródrocznych i ciągłych realizowanych zgodnie ze standardami uwzględnionymi w programach studiów kształcących przyszłych nauczycieli.

Samodzielne prowadzenie zajęć edukacyjnych na różnych poziomach kształcenia, hospitowanie lekcji prowadzonych przez nauczyciela szkoły ćwiczeń oraz lekcji prowadzonych przez poszczególnych studentów w grupie pod kierunkiem nauczyciela akademickiego daje możliwość wykazania się nabytymi umiejętnościami w praktycznym działaniu w bezpośrednim kontakcie z uczniami w warunkach szkoły oraz dokonywania samooceny i ewaluacji swoich osiągnięć.

Bibliografia

- Denek K. 1998. *O nowy kształt edukacji*. Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń.
- Bereźnicki F. 1999. *O nowy kształt edukacji nauczycielskiej*, [w:] *Dydaktyka w dobie przemian edukacyjnych*. Oficyna Wydawnicza Zachodniopomorskiego Centrum Edukacyjnego, Szczecin.
- Jagodzińska M. 2005. *Kształcenie przyrodnicze w szkole podstawowej. Przygotowanie nauczycieli do edukacji przyrodniczej*. ODN, Płock.
- Okoń W. 1988. *Kształcenie nauczycieli w Polsce – stan i kierunki przebudowy*. PWN Warszawa – Kraków.
- Pachociński R. 1999. *Oświata XXI wieku. Kierunki przeobrażeń*. IBE, Warszawa.